

De dynamiek in de melkvee-ethiek

Veranderende ethiek in een veranderende wereld. Dit lijkt een vreemde uitspraak. Ethiek gaat toch juist over vasthouden aan principes en eeuwige waarden? Samen met melkveehouders is door onderzoekers van Wageningen UR onderzocht op welke manier ethiek in de praktijk verandert, en hoe dit proces het best kan worden begrepen.

Leonie Heutinck
(Wageningen UR Livestock Research)
Clemens Driessen
(Wageningen Universiteit, Toegepaste Filosofie)

Met dank aan de melkveehouders van het netwerk Mobile Melkrobot en de Melkvee Academie. Het onderzoek voor dit project is onderdeel van het programma *Ethical room for manoeuvre*, dat grotendeels gefinancierd wordt door NWO.

Het gebruik van een automatisch melksysteem, ofwel melkrobot, is inmiddels breed geaccepteerd in de veehouderij. Dit betekent niet dat het gebruik ervan door iedere melkveehouder even geschikt wordt geacht. Voor velen is het een omslachtige of zelfs inefficiënte manier van melkwinning, waarbij de dagelijkse interactie met de dieren wordt gemist, en het ritme van het boerenbedrijf is verdwenen. Als we deze technologie gaan evalueren, zien we een aantal interessante ontwikkelingen. Het lijkt of onze normen om dierenwelzijn te beoordelen zijn veranderd met de komst van de melkrobot. Plotseling werd er gesproken over de vrijheid voor de koe om te kiezen wanneer ze gemolken wil worden, en niet meer rond hoeven te lopen met de druk van een te volle uier, want de koe kan nu zelf zorgen dat ze op tijd wordt gemolken. Was dit alleen een verkoopverhaal, verzonnen om de opmars van deze nieuwe techniek een duwtje in de rug te geven? Voor de koe zelf bleek het in ieder geval niet genoeg motivatie om regelmatig de robot te bezoeken, dat vereiste een verleiding met wat krachtvoer.

Is een robot nou goed voor koeien? Interessant is dat dit niet eenvoudig is vast te stellen. De koeien zijn door alle veranderingen door de nieuwe technologie en de nieuwe rol voor de boer zelf ook mee veranderd. Koeien moeten zich individueel gaan gedragen, meer voor zichzelf zorgen en in zekere zin hun kuddementaliteit loslaten. Een bezoekje aan de melkrobot gebeurt op eigen initiatief, en alleen. Tegelijkertijd blijken de processen in de kudde van groot belang voor het wel en wee van de koeien. De melkveehouder moet deze zo min mogelijk verstoren. Hij of zij verandert zo zelf ook mee: niet te snel de koeien gaan halen die nog niet bij de robot zijn geweest, en

het management weten te organiseren middels attentielijsten.

Weidegang

Een kwestie die speelt bij gebruik van een melkrobot is het al dan niet blijven toepassen van weidegang. Hier ontstaat een zekere tegenstrijdigheid: enerzijds biedt een melkrobot meer (keuze-)vrijheid voor de koe, anderzijds kan deze juist leiden tot beperking van bewegingsruimte. Dit – samen met praktische overwegingen om voor weidegang te kiezen – heeft een groep melkveehouders en onderzoekers aangezet om te proberen de melkrobot mobiel te maken. Verschillende nieuwe mogelijkheden waren voor betrokken veehouders interessant, bijvoorbeeld weiden en automatisch melken ondanks een kleine huiskavel, maar ook melken in uiterwaarden of natuurgebieden.

De mogelijkheden die deze nieuwe techniek biedt, roept weer nieuwe vragen op. Als de melkkoepen in principe 24 uur per dag buiten kunnen blijven, gemolken worden in het veld, hebben ze dan een beschutte plek nodig en hoe moet dan bijvoorbeeld de visuele controle op het vee worden georganiseerd? Is het mogelijk iedere individuele koe indien nodig als het ware op afstand te monitoren? Of zelfs op te roepen zich naar de robot te bewegen? Als koeien hierop te trainen zijn, en het technisch mogelijk is, zou dit weer een veranderende rol en zelfs verschuivende verantwoordelijkheid voor de melkveehouder kunnen betekenen. Iets waarbij ook weer een ander soort koe zou kunnen horen, die past binnen dit systeem.

Ethische afwegingen

Het is duidelijk dat nieuwe ontwikkelingen nieuwe vragen oproepen, steeds weer met een ethische

component. In discussies binnen het netwerk van melkveehouders rond de mobiele melkrobot speelden normen rondom vrijheid en vrijwilligheid een rol, bijvoorbeeld wanneer gesproken werd over vrij koevoer. Hoe vrij is vrij als er op stal allerlei hekwerk aan te pas komt om het gedrag van de koe te sturen? En kun je echt spreken van vrijwilligheid bij de koe als dit alleen geldt binnen de strikte randvoorwaarden die het systeem met zich meebrengt?

Het feit dat deze vragen aan de orde komen in discussies van het netwerk geeft aan dat het nieuw ontstane ideaal van vrijheid niet slechts een verkooppraatje voor de robot is (gebleven), maar als norm daadwerkelijk serieus wordt genomen. Hier zie je dat veehouders in hun afwegingen eigenlijk praktische filosofen zijn, die proberen vorm te geven aan filosofische vragen over de betekenis en het belang van een moreel begrip als 'vrijheid'. Er ontstaat een soort 'gesprek' met koeien en technologie, die weer 'reageren' op de veranderingen van de veehouder.

Ook de maatschappij en de imagovorming van de melkveehouderij hebben een belangrijke rol in het geheel. Koeien in de wei dat hoort erbij, blijkt een breed gedeelde publieke opinie. Het lijkt goed te streven naar het natuurlijke (een koe hoort toch buiten?), het is goed voor het dierenwelzijn en daarnaast zorgt de zichtbaarheid ook voor een binding tussen burger en melkveehouderij. Het levert begrip op, juist

omdat er transparantie wordt geboden. Met de weidegang van de melkrobot wordt ook deze zichtbaar voor het brede publiek. Dit betekent een kans om ook daarmee in gesprek te gaan... Reflectie op de veranderende normen en rollen lijkt daarbij onontbeerlijk.

Samenvatting

Elke technische verandering brengt een eigen ethische invalshoek met zich mee. In veel gevallen treden boeren op als een soort filosofen. Ze denken op een praktische manier na over de betekenis van begrippen als verantwoordelijkheid, vrijheid en integriteit van het dier, en hoe ze hier invulling aan willen geven in hun bedrijfsvoering. Dit is een dynamisch proces, met het veranderen van de technologie verandert ook het dier, de melkveehouder, zelfs de maatschappij. Veehouders die zich in dit proces bevinden kunnen zich hier rekenschap van geven om zo een actieve rol te spelen in discussies over deze veranderingen. Want ook al blijkt de ethiek veranderlijk, dat betekent niet dat er geen interessant gesprek over mogelijk is.

NIEUWE ONTWIKKELINGEN, NIEUWE VRAGEN

In discussies binnen het netwerk van melkveehouders speelden normen rondom vrijheid en vrijwilligheid een rol.

Beeld: J.B. Kobell en C. Driessen

Figuur 1

Ethiek speelt een rol in de wisselwerking tussen technologie, koe en melkveehouder.

